

Važnost pojedinih komponenata kvalitete života

Nenad Karajić
Filozofski fakultet, Zagreb

Sažetak

U tekstu se iznose rezultati procjene važnosti pojedinih komponenata kvalitete života na studentskoj populaciji. Istraživanje je provedeno u okviru projekta »Socijalnoekološki aspekti razvoja« u lipnju 1992. godine na uzorku od 547 studenata Zagrebačkog i Riječkog sveučilišta.

U istraživanju je primijenjen model utemeljen na interakciji između socijalno-psihološke strukture pojedinca, njegove prirodne i artificijelne okoline, kao i model utemeljen na određivanju relacija između koncepta kvalitete života i društvenih razvojnih aspekata. Koncept registrira šest osnovnih komponenata razvoja s pripadajućim komponentama kvalitete života: ekološke, sigurnosne, ekonomske, društvene, političke i kulturne komponente razvoja/kvalitete života.

Primjenjena je metoda samoprocjene važnosti (na skalama Likertova tipa) svakoga pojedinog indikatora za šest komponenata kvalitete života. Ustanovljeno je da u ispitanoj populaciji postoji visok stupanj slaganja u ocjeni da su sve komponente kvalitete života važne, s naglaskom na najvećoj važnosti sigurnosnih, političkih i društvenih sadržaja kvalitete života.

Također su, primjenom faktorske analize, utvrđene latentne dimenzije u procjeni važnosti pojedinih komponenata kvalitete života. Utvrđeno je sedam nezavisnih koncepta kvalitete života: ekološki koncept; koncept materijalne dobrobiti, prestiža, individualnog potvrđivanja i profesionalnog uspjeha; koncept nacionalne, rasne i vjerske tolerancije; tradicionalistički koncept, koncept orijentiranosti na ljude; koncept političkog i nacionalnog potvrđivanja i aktivizma; koncept zaštite sfere privatnosti.

Glavne riječi: komponente kvalitete života, komponente razvoja, kvaliteta života, latentni koncepti kvalitete života, perceptualni indikatori, socijalno-ekološki model kvalitete života, studenti.

UVOD

Istraživanja percepcije kvalitete života počela su sredinom šezdesetih godina ovoga stoljeća i uglavnom su značila pokušaje uspostavljanja odnosa između ekonomskog rasta/razvoja i socijalnog razvoja u modernim industrijskim društvima. Budući da su najčešće nastajala kao pojedinačni pokušaji registriranja pojedinih indikatora i dimenzija koje opisuju značenje ovoga pojma, s ciljem sustavnog poboljšanja instrumenata socijalne politike i planiranja društveno-ekonomskog razvoja, javila se potreba za temeljitijim poznavanjem kompozitnih faktora i promjena u percepciji njihove strukture, koja, iako ne posve točno i precizno, određuje sadržaj ovoga fenomena.

Tako se empirijsko istraživanje, rezultati kojeg se ovdje iznose, može shvatiti kao doprinos pokušaju uvođenja znanstveno utemeljene i sveobuhvatne klasifikacije u istraživanjima kvalitete života.

KONCEPTUALNI MODEL

Prividna samorazumljivost pojma kvalitete života, kao i njegova multidisciplinarna upotreba stvorili su neopravdan dojam znanstveno utemeljenog poznavanja ovoga

fenomena.¹ Stoga je osnovni problem koji prati interpretaciju i tumačenje ove problematike pitanje polazne koncepcije.

Osnovne konceptualne pretpostavke kojima se pristupilo operacionalizaciji pojma kvalitete života u okviru ovoga istraživanja oslanjaju se na neke od već provjeravanih modela izučavanja različitih sadržaja koji pokrivaju prostor konceptualnog značenja sintagme kvaliteta života.²

Kvalitetu života može se, u pomalo idealiziranu obliku, odrediti kao razvojni cilj, tj. kao stanje/proces kojim pojedinac/društvo stvara trajne uvjete svoga opstanka na Zemlji. U tom smislu, izraz takva stanja/procesa u osnovi je predstavljen kao kompleksan doživljaj zadovoljstva na koji utječu različiti čimbenici, od prirodnih uvjeta do društvenih uređenja.

Utoliko je razumljivije što se u čitavom sklopu konceptualnih pretpostavki, koje se propitivalo pri aktualnom određenju sintagme kvalitete života u ovom radu, prednost dala poimanju kvalitete života kao stimulativne interakcije između socijalno-psihološke strukture pojedinca, njegove prirodne (bio-geo-fizičke) i artificijelne okoline (uključuje ljudski stvoreno okruženje i bihevioralno/komunikacijsko okruženje).

Socijalno-ekologijski konceptualni model (*human ecological approach*), koji se ovdje izlaže kao teorijska osnova za razumijevanje empirijskog pristupa istraživanju kvalitete života, izveden je iz općega ekološkog modela (Sprout i Sprout, 1965; Bubolz i sur., 1979) u kojemu se jedinicu ispitivanja promatra kao ljudski ekosistem (*human ecosystem*).³

Model sadrži tri komponente: ljudsko okruženje (*human enviroined unit*), cjelokupnu okolinu (*total environment*) te interakciju (*interaction*) između i unutar komponenata (Slika 1).

Jedinicu analize čini ljudsko okruženje (koje tvori bilo pojedinac, bilo obitelj, društvena skupina, stanovnici pojedinog sela, grada, države i sl.), locirano u određenom vremenskom i prostornom segmentu.

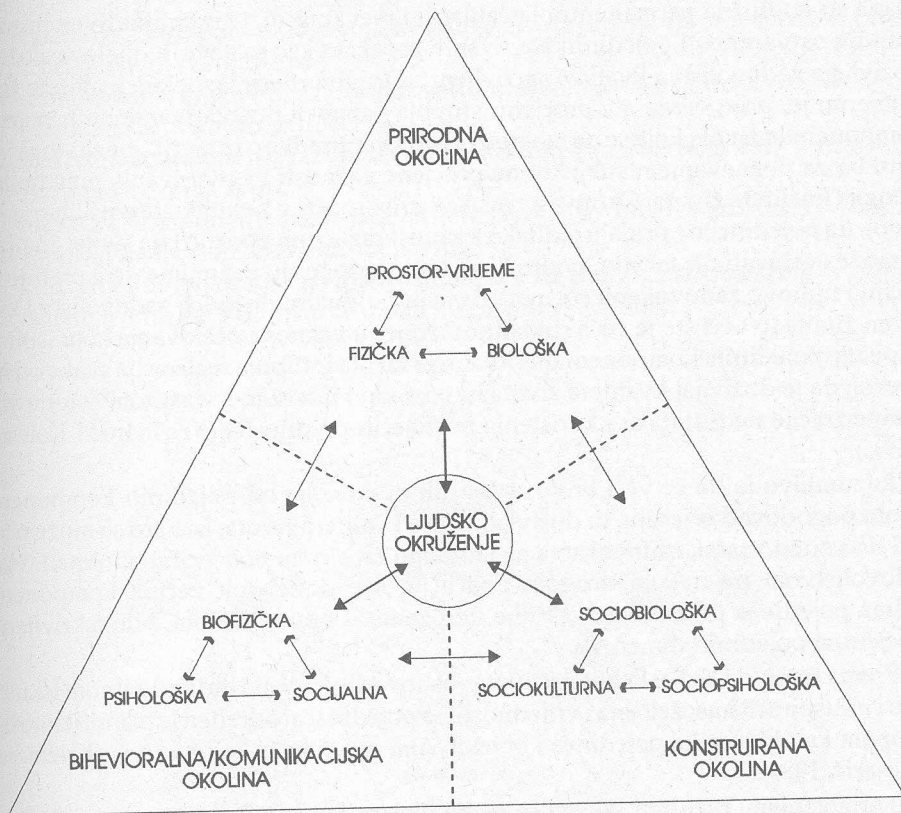
Cjelokupna okolina (*total environment*) konceptualno se dijeli na tri distinktna, ali međusobno povezane, jedinice: prirodnu okolinu (*natural environment*), definiranu bio-geo-fizičkim komponentama, stvorenu okolinu (*human constructed environment*), definiranu čovjekovim utjecajem u mijenjanju fizičko-bioloških komponenata prirodne okoline, kao i svim ostalim proizvodima čovjekove intelektualne djelatnosti, te bihevioralnu/komunikacijsku okolinu (*human behavioral environment*), definiranu socijalizacijskim procesima i socijalno-psihološkim odnosima među ljudima.

Interakcija znači dinamičku komponentu modela i prikazuje međusobne odnose i recipročne utjecaje između i unutar pojedinih komponenata sustava.

1 Konotacijsko značenje sintagme »kvalitet života« nije istovjetno u različitim znanstvenim disciplinama koje se njome koriste. Tako se ovim pojmom u ekonomiji opisuje životni standard, u medicini on označava stupanj sačuvanih funkcija bolesnika, u psihologiji se koristi kao mjera zadovoljenja ljudskih potreba, u ekologiji je predstavljen kroz uvjete i stanje fizičkog i biološkog okoliša i slično. Stoga je primjerenije govoriti o terminološkoj zbrci i upotrebi ovog pojma iz različitih perspektiva nego o sustavno definiranom znanstvenom konceptu.

2 Uglavnom su tri rada relevantna u konceptualnom smislu: empirijsko istraživanje M. M. Bubolz, J. B. Eicher, S. J. Evers i M. S. Sontag (1980), *A Human Ecological Approach to Quality of Life: Conceptual Framework and Results of a Preliminary Study*; teorijski tekst O. Zinam (1989), *Quality of Life, Quality of the Individual, Technology and Economic Development*, i teorijski rad M. Krizmanić, V. Kolesarić (1989), *Pokušaj konceptualizacije pojma »kvaliteta života«*.

3 Pojam ekosistema prvi je upotrijebio A. G. Tansley 1935. godine, a razradio ga je R. Lindeman 1942. U osnovi, ekosistemi su vremenski i prostorno određene cjeline koje sadrže sve organizme koji u njemu postoje i fizičke uvjete klime i tla, kao i sve interakcije između organizama, te između organizama i fizičkih uvjeta (Roca, 1989).

Slika 1 – Ljudski ekosistem (prema: Bubolz i sur., 1978)

Kvaliteta života u okviru ovoga modela definira se dvama stajalištima: prvo, s čovjekova gledišta, kvaliteta života predstavlja »stupanj zadovoljstva ili ispunjenje bazičnih prirodnih, bioloških, psiholoških, ekonomskih i socijalnih potreba« (Bubolz i sur., 1980), i drugo, sa stajališta okoline, kvaliteta života predstavljena je kapacitetom okoline, tj. njezinom mogućnošću da osigura resurse nužne za ispunjenje čovjekovih potreba.

Primjetno je, dakle, da prirodne i socijalne okolnosti u kojima pojedinac stasa mogu bitno utjecati na njegov doživljaj kvalitete života, one mogu »značajno suziti ili proširiti raspon mogućih izvora zadovoljstava i sreće« (Krizmanić i Kolesarić, 1989).

Kratkim opisom socijalno-ekologijskoga konceptualnog modela pokušalo se prikazati potrebu poznavanja interakcijskog odnosa objektivnih i subjektivnih faktora koji određuju individualnu kvalitetu života te ukazati na već više puta istaknutu potrebu konstruiranja objektivnih i subjektivnih, tj. perceptualnih indikatora za mjerenje kvalitete života (Gitter i Mostofsky, 1973; Andrews, 1974; Milbrath i Sahr, 1975; Liu, 1977). Ipak, mjerenje utjecaja objektivnih okolnosti kao izvora većeg ili manjeg zadovoljstva/nezadovoljstva vlastitim životom u okviru ovoga istraživanja zanemareno je pod pretpostavkom da te okolnosti uvelike ovise upravo o subjektivno-psihološkim činiocima te da se – budući da su interaktivno prisutne u svijesti ispitanika – o njima može zaključivati na osnovi ispitanikovih subjektivnih procjena.

U kontekstu ovoga istraživanja pojam kvalitete života empirijski se izvodi iz subjektivne procjene važnosti koju pojedinci pridaju pojedinim područjima života,

a koja su podložna permanentnoj evaluaciji i reevaluaciji, te iz subjektivne procjene stupnja ostvarenosti pojedinih ispitivanih aspekata kao sastavnih dijelova složenog doživljaja zadovoljstva kvalitetom življenja. Drugim riječima, pojam kvalitete života usmjeren je, prije svega, na procjenu stupnja važnosti i ostvarivanje onih potreba i komponenata života koje se ne mogu izravno kvantitativno izmjeriti, pa se stoga javlja potreba za poznavanjem subjektivne procjene važnosti i ostvarivanja pojedinih dimenzija kvalitete života. Osnova za ovakav pristup leži u nekoliko teorijskih premisa: prvoj, da pojedinci ne pridaju jednaku važnost različitim područjima svoga života, pa se može očekivati da se onim područjima koja se smatraju važnijima daje prednost za akciju i njihovo zadovoljenje; drugoj, da je individualni doživljaj zadovoljstva kvalitetom života to veći što je veća sukladnost između važnosti/očekivanja koju ispitanik pripisuje pojedinim komponentama kvalitete života i stupnja realizacije svake od njih; i trećoj, da je doživljaj kvalitete života neposredno povezan s vlastitom »mogućnosti kompenzacije nedostataka i korištenja postojećih prednosti« (Krizmanić i Kolesarić, 1989).

Razumljivo je da će veći broj ostvarenih očekivanja od pojedinih komponenata života pogodovati osjećaju, tj. doživljaju, više kvalitete života, kao što se može očekivati da se nedostatak zadovoljstva na jednomu životnom području nadoknadi većim zadovoljstvom na nekom drugom području, sve dotle dok većina komponenata kojima pojedinac pridaje važnost nije ugrožena – bilo stvarnom, bilo iskrivljenom procjenom pojedinih dimenzija.

Prema tome, doživljaj kvalitete života »osnovan je kako na individualnom iskustvu tako i na aspiracijama, željama i vrijednostima pojedinaca; određen je psihofiziološkim sklopom karakteristika pojedinca i objektivnim uvjetima u kojima živi« (Krizmanić i Kolesarić, 1989).

Istraživanjem, rezultati kojega se ovdje djelomično iznose,⁴ željela se prije svega ustanoviti percepcija važnosti/očekivanja od pojedinih aspekata života u ispitivanoj studentskoj populaciji te istodobno predstaviti komponente i hijerarhijsku strukturu skupina ispitivanih varijabli kao potencijalnih koncepata kvalitete života. U tu svrhu konstruiran je instrument s tvrdnjama za ispitivanje svakoga od pojedinih segmenata kvalitete života, pri čemu je u osnovi upotrijebljen modificirani teorijski koncept komponenata kvalitete života (*Slika 2*) O. Zinama (1989).

Koncept polazi od insuficijentnosti ekonomskog modela kao razvojne paradigme suvremenog društva – razmatra se pretpostavka o statusu iznimne važnosti ekonomskog razvoja, ali samo kao jednoga aspekta ukupnog socijalnog razvoja. Ishod takva teorijskog pristupa leži u uspostavljanju relacija između koncepta kvalitete života, čovjekova etičkog oblikovanja i tehnologije kao osnove budućega ekonomskog razvoja.

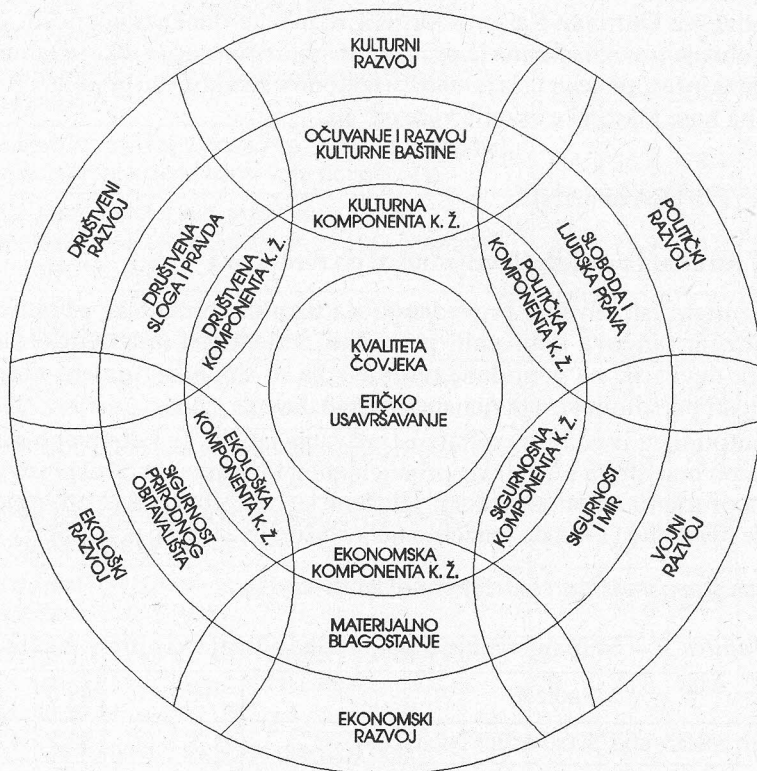
Model sugerira potrebu identificiranja i klasificiranja pojedinih komponenata kvalitete života, prepoznavanje njihove hijerarhijske strukturiranosti i razumijevanje njihove povezanosti sa širim komponentama društvenog razvoja.

Koncept registrira šest osnovnih komponenata razvoja s pripadajućim komponentama kvalitete života koji su primijenjeni u sklopu ovoga istraživanja:

1. ekološka komponenta razvoja/kvalitete života (*ecological development*) – odnosi se na stanje i sigurnost prirodnog obitavališta;

⁴ Opseg ovog rada ne dopušta da se dobiveni rezultati iznesu komparativno: prema stupnju važnosti i stupnju ostvarivanja pojedinih komponenata kvalitete života. S obzirom na to, u tekstu se iznose rezultati procjene važnosti pojedinih indikatora kvalitete života i struktura latentnih dimenzija na njima.

2. sigurnosna komponenta razvoja/kvalitete života (*military development*) – odnosi se na brigu o miru i sigurnosti;
3. ekonomska komponenta razvoja/kvalitete života (*economic development*) – odnosi se na materijalno blagostanje;
4. društvena komponenta razvoja/kvalitete života (*social development*) – odnosi se na društvenu slogu i pravdu;
5. politička komponenta razvoja/kvalitete života (*political development*) – odnosi se na uspostavljanje slobode i ljudska prava;
6. kulturna komponenta razvoja/kvalitete života (*cultural development*) – odnosi se na očuvanje i razvoj kulturne baštine i kulturnih vrijednosti.

Slika 2 – Komponente kvalitete života (prema: Zinam, 1989)

Svaka od šest navedenih razvojnih komponenata/komponenta kvalitete života propitivana je pridruženim indikatorima, kako bi se ustanovila hijerarhija ili komplementarnost u njihovim preferencijama te latentna pozadina višega reda općenitosti u procjeni važnosti pojedinih komponenata kvalitete života.

METODA

U istraživanju je primijenjena metoda samoprocjene važnosti svakoga pojedinog konceptualno ustanovljenog indikatora kvalitete života na skalama Likertova tipa (od 1= uopće mi nije važno do 5= izuzetno mi je važno). Instrument za registraciju preferencija svake pojedine komponente kvalitete života sastojao se od 40 tvrdnji (itema)

kojima je bilo pokriveno šest komponenata kvalitete života: ekonomska (8 tvrdnji/skala); ekološka (8 tvrdnji/skala); društvena (6 tvrdnji/skala); kulturna (6 tvrdnji/skala); politička (8 tvrdnji/skala); sigurnosna (4 tvrdnje/skale).

U analizi podataka promatrane su distribucije frekvencija, prosječne vrijednosti (aritmetičke sredine) i standardne devijacije. Analiza rangova prosječnih vrijednosti dobivenih procjenom važnosti pojedinih ispitivanih sadržaja kvalitete života ponajprije je trebala pružiti uvid u najvažnije, tj. dominantne, sadržaje, koji – prema mišljenju ispitanika – određuju kvalitetu života.

Nadalje, pokušalo se ustanoviti koji su latentni koncepti kvalitete života prisutni među ispitanicima, s obzirom na procjenu važnosti pojedinih ispitivanih sadržaja. Za utvrđivanje latentne strukture upotrijebljen je komponentni model hijerarhijske faktorske analize uz Guttman-Kaiserov kriterij redukcije dimenzionalnosti. Dobivena inicijalna solucija transformirana je primjenom oblimin rotacije u kose latentne pozicije. U obzir za interpretaciju ušla je matrica faktorske strukture, u kojoj su ortogonalne projekcije na kose faktorske osi bile veće od .40.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

1. Pregled rezultata prosječnih vrijednosti po tvrdnjama

Pregled rezultata istraživanja provedenog na uzorku studentske populacije može početi analizom rangova dobivenih prosječnih vrijednosti (aritmetičkih sredina) i standardnih devijacija na ponuđene tvrdnje koje su činile instrument za prepoznavanje važnosti pojedinih komponenata kvalitete života.

Zbog potpunijeg uvida u rezultate istraživanja iznose se i dobivene distribucije frekvencija po pojedinim tvrdnjama primijenjenog instrumenta. Skale instrumenta, s obzirom na procjenu stupnja važnosti, izložene su u sažetu obliku: od uopće mi nije važno i nije mi važno (1+2) do izuzetno mi je važno i važno mi je (4+5).

1.1. Procjena stupnja važnosti sadržaja kvalitete života

Tablica 1 – Stupanj važnosti pojedinih sadržaja kvalitete života

Sadržaj	1+2	3	4+5	\bar{x}	s
1. Moći sam zaštititi sebe, svoju obitelj i dom (V37)	1.3	5.1	92.2	4.33	.83
2. Moći javno iznijeti svako svoje mišljenje bez opasnosti i straha za svoju slobodu (V34)	2.7	4.6	91.2	4.28	.88
3. Živjeti u državi u kojoj zakon štiti jednako sve osobe bez obzira na njihovo porijeklo i mjesto u društvu (V36)	2.0	6.2	89.9	4.25	.91
4. Imati skladne odnose u obitelji jer je ona jedino pravo utočište pred životnim teškoćama (V23)	3.6	7.5	87.6	4.20	.90
5. Imati mogućnost napretka u poslu naročito kada je u pitanju vlastita struka (V24)	2.9	6.0	89.6	4.20	.88
6. Stanovati prvenstveno u uvjetima koji su dovoljni za miran i pristojan život (V2)	3.5	4.6	90.7	4.18	.84
7. Što češće odlaziti na izlete u prirodu jer se samo na čistom zraku čovjek može potpuno odmoriti (okrijepiti) (V21)	3.1	9.3	86.1	4.12	.89

8. Živjeti u mjestu u kojem specijalizirane službe (policija, vojska, vatrogasci...) djelotvorno funkcioniraju i pružaju osjećaj sigurnosti (V39)	3.1	9.9	85.4	4.12	.96
9. Znati nekoliko stranih jezika, ali ne da bih time zarađivao za život (V20)	3.1	8.2	87.3	4.11	.88
10. Živjeti u mjestu (kraju) u kojem se prednost daje zelenim površinama, a ne izgradnji prometnica i gradova (V9)	6.9	8.2	83.5	4.09	.97
11. Provoditi što je moguće više vremena u druženju i izlascima s prijateljima (V19)	6.3	9.0	83.4	4.03	.98
12. Postići visok stupanj obrazovanja jer o tome ovisi uspjeh u životu (V17)	7.1	13.3	77.8	3.96	1.04
13. Živjeti u zemlji koja u prvom redu teži svjetskom razoružanju (V40)	9.5	14.3	75.0	3.95	1.16
14. Imati raznolik i zanimljiv posao bez obzira na njegovu težinu, rizik i materijalnu korist koju donosi (V1)	6.4	15.5	76.4	3.89	.97
15. Živjeti u zemlji u kojoj ljudi raznih rasa, religija i nacionalnosti imaju jednake šanse za zapošljavanje i život u zajednici (V31)	8.2	15.9	74.2	3.86	1.08
16. Imati mogućnost kupanja u nezagađenoj rijeci (jezeru) koja protječe kroz moj kraj (V15)	12.4	12.2	73.8	3.82	1.10
17. Izabrati posao koji prvenstveno ima dobre radne uvjete (tišina, osvjetljenje, ugodna temperatura...) (V4)	11.7	14.8	72.0	3.80	1.04
18. Imati skladne odnose s pripadnicima drugih vjera i naroda (V18)	7.8	16.1	73.3	3.79	1.12
19. Hraniti se proizvodima za koje se jamči da nemaju kemijske sastojke (V10)	11.4	18.6	68.6	3.77	1.07
20. Živjeti u zemlji u kojoj ne postoji vojna obveza već je vojska profesionalna (V38)	11.7	21.2	64.9	3.72	1.20
21. Biti spreman izdvojiti još više novaca za kvalitetniji nadzor nad održavanjem zgrada, stubišta, ulica, potoka, smetlišta i slično (V11)	8.1	20.8	69.6	3.70	.94
22. Živjeti u mjestu (kraju) sa što je moguće boljom kvalitetom zraka pa makar zbog toga morao stanovati daleko izvan centra grada (V12)	14.6	17.9	65.8	3.65	1.15
23. Imati mogućnost utjecaja na odluke Vlade posredstvom sugestija i žalbi (V30)	14.6	19.4	64.9	3.61	1.12
24. Strogo izbjegavati sve stvari koje štete mojem zdravlju (alkohol, cigarete, masna hrana...) (V16)	24.3	16.3	57.7	3.45	1.25
25. Osobno poznavati ljude iz mogega susjedstva jer mi to omogućava da s užitkom provodim svoje slobodno vrijeme u druženju s njima (V5)	22.9	15.9	59.6	3.42	1.18
26. Družiti se s pripadnicima drugih nacionalnosti makar se to suprotstavljalo uvjerenju moje okoline (V33)	18.5	26.7	53.6	3.42	1.12
27. Biti što više vezan za kolege s posla s kojima se mogu družiti i u privatnom životu (V7)	19.0	26.0	54.0	3.37	1.01

28. Imati više izvora prihoda jer samo tako mogu zadovoljiti svoje potrebe (V6)	23.8	25.8	49.4	3.31	1.09
29. Stupiti u brak i ostati u njemu a ne živjeti izvan braka kako to danas neki čine (V26)	30.6	17.9	50.1	3.25	1.37
30. Izbjegavati sukobe s okolinom i pustiti da stvari idu svojim tijekom (V28)	26.7	26.3	45.7	3.21	1.14
31. Imati mogućnost slobodnog ispoljavanja nacionalnih osjećaja jer je to najljepši čovjekov osjećaj (V29)	26.4	22.7	49.5	3.20	1.27
32. Biti spreman odreći se svakodnevne vožnje automobilom zbog čistije okoline (V14)	26.5	30.9	41.5	3.14	1.15
33. Imati što više novaca i materijalnih dobara jer samo tako moje zadovoljstvo postignutim životom može biti potpuno (V3)	32.9	21.8	43.9	3.11	1.18
34. Imati mogućnost boriti se za viši položaj u društvu i ostvariti što veći utjecaj u svojoj okolini (V27)	29.6	27.1	42.0	3.10	1.21
35. Živjeti bez političkog uvjerenja i političkog opredjeljivanja (V35)	29.2	30.3	39.0	3.08	1.20
36. Predano djelovati na osnovi vlastitog političkog uvjerenja (V32)	31.3	29.8	36.7	2.97	1.21
37. Vjerovati u božje zakone i živjeti na način kako je to u njima zapisano (V22)	41.4	20.1	37.3	2.86	1.37
38. Imati velik i dobro opremljen stan (kuću) te se u tome razlikovati od ostalih ljudi (V8)	48.7	21.0	29.1	2.74	1.19
39. Hraniti se obilnije pa makar kvaliteta i nije najbolja (V13)	74.6	15.4	8.4	2.01	.97
40. Što manje upoznavati nove ljude jer mi je tada obično neugodno (V25)	73.9	18.1	5.9	1.89	.96

Napomena: U tablici nisu navedeni podaci o ispitanicima koji nisu odgovorili na pojedine tvrdnje u instrumentu.

Kao što se iz tablice vidi, uz blaži kriterij odabira važnih sadržaja (aritmetička sredina veća od 3.0), većinu ponuđenih indikatora kvalitete života (35 čestica) ispitanici procjenjuju u rasponu od »osrednje« važnih do »izuzetno« važnih. Ovaj nalaz sugerira da u ispitivanoj populaciji kada je riječ o procjeni važnosti različitih komponenata kvalitete života, vlada visok stupanj slaganja u procjeni da su sve ispitivane komponente važne za kvalitetu života.

Treba ipak istaći da se pri procjeni najvažnijih sadržaja kvalitete života (aritmetička sredina veća od 4.0) izdvajaju zahtjevi za osobnom i obiteljskom sigurnošću, ljudskim pravima i slobodama, skladnim obiteljskim odnosima, profesionalnom mobilnošću, boljim stambenim uvjetima, življenju uz zelene površine te češćim socijalnim kontaktima. Očito se uz potreban oprez, može zaključiti kako se u ispitivanoj populaciji najveća važnost pridaje sigurnosnim, političkim i društvenim komponentama kvalitete života. Ovaj niz zahtjeva nije teško protumačiti sasvim specifičnim uvjetima u kojima se istraživanje provodilo – neizvjesnost i ratna opasnost u Hrvatskoj naglašavaju potrebu svih oblika zaštite – što je vjerojatno utjecalo i na mišljenja ispitivane studentske populacije o kvaliteti života i važnosti pojedinih njezinih dimenzija.

Kao što se vidi iz priložene tablice, samo nekoliko tvrdnji ispitanici smatraju

nevažnima (aritmetička sredina manja od 3.0) za individualnu kvalitetu života, pa se ne može govoriti o posebno strukturiranim komponentama u zoni najmanje prihvaćenih sadržaja kvalitete života.

2. Komponentna analiza indikatora kvalitete života

Grupiranje indikatora procjene važnosti pojedinih segmenata kvalitete života predstavlja osnovu za analizu latentnih sklopova mišljenja i korektiv konceptualnoj provenijenciji pojedinih komponenata kvalitete života.

Metodom hijerarhijske faktorske analize, uz već spomenuti kriterij ekstrakcije latentnih dimenzija više razine općenitosti, analizirana je povezanost četrdeset manifestnih varijabli koje su mjerile odnos ispitanika prema važnosti pojedinih komponenata kvalitete života.

Ovakvim postupkom ekstrahirano je osam faktora prvoga reda koji zajedno objašnjavaju 55.4% ukupne varijance. U obzir za interpretaciju ušle su samo one dimenzije koje sadrže barem tri varijable. Time je broj dimenzija koje zadovoljavaju ovaj kriterij sveden na sedam faktora koji tumače 52.3% ukupne varijance. Pojedini dobiveni faktori sudjeluju u tumačenju ukupne varijance u sljedećim odnosima: prvi faktor objašnjava 24.2% ukupne varijance, drugi faktor 7.7% ukupne varijance, treći faktor 5.6% ukupne varijance, četvrti faktor 4.7% ukupne varijance, peti faktor 3.7% ukupne varijance, šesti faktor 3.6% ukupne varijance i sedmi faktor 2.9% ukupne varijance.

Zbog bolje preglednosti, dobivena matrica faktorske strukture u kosom latentnom sustavu iznosi se rastavljeno po faktorima.

Tablica 2 – Faktorska struktura OBL 1

Sadržaj	korelacija s 1. komponentom
1. Hraniti se proizvodima za koje se jamči da nemaju kemijske sastojke	.74
2. Živjeti u mjestu (kraju) u kojem se prednost daje zelenim površinama, a ne izgradnji prometnica i gradova	.73
3. Živjeti u mjestu (kraju) sa što je moguće boljom kvalitetom zraka pa makar zbog toga morao stanovati daleko izvan centra grada	.73
4. Biti spreman odreći se svakodnevne vožnje automobilom zbog čistije okoline	.67
5. Biti spreman izdvojiti još više novaca za kvalitetniji nadzor nad održavanjem zgrada, stubišta, ulica, potoka, smetlišta i slično	.66
6. Strogo izbjegavati sve stvari koje štete mojem zdravlju (alkohol, cigarete, masna hrana...)	.63
7. Što češće odlaziti na izlete u prirodu jer se samo na čistom zraku čovjek može potpuno odmoriti (okrijepiti)	.59
8. Imati mogućnost kupanja u nezagađenoj rijeci (jezeru) koja protječe kroz moj kraj	.59
9. Stanovati prvenstveno u uvjetima koji su dovoljni za miran i pristojan život	.46

Kao što se vidi iz priložene tablice, prvi faktor sastoji se od devet varijabli čije su saturacije na faktoru dovoljno visoke (iznad .40). Već na prvi pogled vidi se da je riječ o potpuno konzistentnoj latentnoj dimenziji u kojoj se sve tvrdnje odnose na ekološke zahtjeve kada su u pitanju sadržaji kvalitete života. Stoga se ovaj faktor može nazvati *ekološkim konceptom kvalitete života*.

Tablica 3 – Faktorska struktura OBL 2

Sadržaj	korelacija s 2. komponentom
1. Imati što više novaca i materijalnih dobara jer samo tako moje zadovoljstvo postignutim životom može biti potpuno	.76
2. Imati velik i dobro opremljen stan (kuću) te se u tome razlikovati od ostalih ljudi	.71
3. Imati mogućnost boriti se za viši položaj u društvu i ostvariti što veći utjecaj u svojoj okolini	.70
4. Imati više izvora prihoda jer samo tako mogu zadovoljiti svoje potrebe	.70
5. Postići visok stupanj obrazovanja jer o tome ovisi uspjeh u životu	.64
6. Imati mogućnost napretka u poslu naročito kada je u pitanju vlastita struka	.58
7. Znati nekoliko stranih jezika, ali ne da bih time zarađivao za život	.50
8. Izabrati posao koji prvenstveno ima dobre radne uvjete (tišina, osvjetljenje, ugodna temperatura...)	.49

Za razliku od prethodnog faktora, čija je struktura upućivala na sadržajem bogat ekološki aspiracijski potencijal, konfiguracija drugoga ekstrahiranog faktora može se prikladnije objasniti neposrednom materijalnom dobrobiti i individualnim prestižem kao glavnim determinantama poimanja kvalitete života. Kako se u faktorskoj konfiguraciji uz individualno blagostanje i korist vežu i neki sociokulturni sadržaji (viša naobrazba, znanje stranih jezika, napredovanje u poslu), ekstrahirana dimenzija poimanja kvalitete života može se promatrati kao *koncept materijalne dobrobiti, prestiža, individualnog potvrđivanja i profesionalnog uspjeha*.

Tablica 4 – Faktorska struktura OBL 3

Sadržaj	korelacija s 3. komponentom
1. Družiti se s pripadnicima drugih nacionalnosti makar se to suprotstavljalo uvjerenju moje okoline	.80
2. Živjeti u zemlji u kojoj ljudi raznih rasa, religija i nacionalnosti imaju jednake šanse za zapošljavanje i život u zajednici	.77
3. Imati skladne odnose s pripadnicima drugih vjera i naroda	.73
4. Živjeti u državi u kojoj zakon štiti jednako sve osobe bez obzira na njihovo porijeklo i mjesto u društvu	.63
5. Moći javno iznijeti svako svoje mišljenje bez opasnosti i straha za svoju slobodu	.56

Treći faktor sastoji se od šest varijabli s dovoljno visokim saturacijama i pretežno prekriva političko-humanitarne sadržaje kvalitete života. Pogleda li se redosljed tvrdnji u ovoj komponenti, očito je da su faktorske saturacije najveće za tvrdnje kojima se ističu zahtjevi za nacionalnim, rasnim i vjerskim uvažavanjem koje odslikava potrebu za toleriranjem različitosti, a potom i zahtjevi za ostvarivanjem ljudskih prava i sloboda. Komponentu sačinjenu od ovakve skupine zahtjeva u poimanju kvalitete života može se nazvati *konceptom nacionalne, rasne i vjerske tolerancije*.

Tablica 5 – Faktorska struktura OBL 4

Sadržaj	korelacija s 4. komponentom
1. Stupiti u brak i ostati u njemu a ne živjeti izvan braka kako to danas neki čine	.75
2. Vjerovati u božje zakone i živjeti na način kako je to u njima zapisano	.70
3. Imati skladne odnose u obitelji jer je ona jedino pravo utočište pred životnim teškoćama	.65

Kao što se vidi iz tablice, četvrti faktor, iako sastavljen od samo triju varijabli, relativno je zaokružen i stabilan tradicionalni obrazac življenja: tradicionalni familizam (neprikosnovena institucija braka i obitelji) i vjerski tradicionalizam. Prema tome, četvrtu latentnu dimenziju karakteriziraju tradicionalni aspekti življenja, pa se dobiveni faktor može nazvati *tradicionalističkim konceptom kvalitete života*.

Tablica 6 – Faktorska struktura OBL 5

Sadržaj	korelacija s 5. komponentom
1. Biti što više vezan za kolege s posla s kojima se mogu družiti i u privatnom životu	-.70
2. Provoditi što je moguće više vremena u druženju i izlascima s prijateljima	-.65
3. Osobno poznavati ljude iz mogega susjedstva jer mi to omogućava da s užitkom provodim svoje slobodno vrijeme u druženju s njima	-.59
4. Imati raznolik i zanimljiv posao bez obzira na njegovu težinu, rizik i materijalnu korist koju donosi	-.42

Petim faktorom uspjele je detektirati vezu među varijablama koje karakterizira visoko zasićenje faktorske strukture sadržajima zabave i rekreacije s drugim ljudima. Sklop ove dimenzije prikazan u tablici ističe u prvi plan orijentaciju na druženje i korištenje slobodnog vremena s prijateljima i kolegama. Stoga se na osnovi ovakve faktorske konfiguracije može govoriti o poimanju kvalitete života kao o *konceptu orijentiranosti na ljude*.

Tablica 7 – Faktorska struktura OBL 6

Sadržaj	korelacija s 6. komponentom
1. Imati mogućnost utjecaja na odluke Vlade posredstvom sugestija i žalbi	.73
2. Predano djelovati na osnovi vlastitog političkog uvjerenja	.71
3. Imati mogućnost slobodnog ispoljavanja nacionalnih osjećaja jer je to najljepši čovjekov osjećaj	.62

Šesta latentna dimenzija sadrži tri visoko saturirane varijable sa zajedničkim nazivnikom političkog i nacionalnog potvrđivanja kao preferiranim komponentama kvalitete života. Dobiveni faktor označuje orijentaciju prema sferi javnog djelovanja, pa se može nazvati *konceptom političkog i nacionalnog potvrđivanja i aktivizma*.

Tablica 8 – Faktorska struktura OBL 7

Sadržaj	korelacija s 7. komponentom
1. Živjeti u zemlji u kojoj ne postoji vojna obveza već je vojska profesionalna	– .65
2. Moći sam zaštititi sebe, svoju obitelj i dom	– .62
3. Živjeti u mjestu u kojem specijalizirane službe (policija, vojska, vatrogasci...) djelotvorno funkcioniraju i pružaju osjećaj sigurnosti	– .60
4. Živjeti u zemlji koja u prvom redu teži svjetskom razoružanju	– .60
5. Izbjegavati sukobe s okolinom i pustiti da stvari idu svojim tijekom	– .53
6. Živjeti bez političkog uvjerenja i političkog opredjeljivanja	– .51

Posljednja izvedena komponenta sadrži šest varijabli s pretežno sigurnosnim sadržajima kvalitete života. Može se ustanoviti da je sačinjena od zahtjeva za životom u zemlji u kojoj postoji profesionalizam obrane, zatim djelotvorna institucionalna zaštita te globalno stremljenje pacifizmu. Nadalje, ističu se zahtjevi za osobnom zaštitom sfere privatnosti, nekonfrontiranja s okolinom i životom bez političkog, dakle javnog, izjašnjavanja. Dobivenu latentnu dimenziju preferencija pojedinih komponenata kvalitete života može se, stoga, promatrati kao *koncept zaštite sfere privatnosti*.

Usporedba ekstrahiranih dimenzija pokazuje niske korelacije među njima (ispod .30), pa se može zaključiti da je riječ o nezavisnim faktorima.

ZAKLJUČAK

Sintagma »kvaliteta života« ulazi u onu vrstu višeznačnih izraza kojima se podjednako služi akademska znanost, dnevopolitička retorika i masmedijski žurnalizam, pa je očito riječ o konceptu koji se odupire i izmiče strogom znanstvenom određenju. Budući da je naglašene distinktnosti u uporabi ovoga pojma teško supsumirati pod jedan sveobuhvatni koncept, istraživači kvalitete života u posljednja se tri desetljeća služe, više ili manje eksplicitno, različitim i arbitrarnim strategijama u pristupu proučavanja ovoga fenomena.

Osnovna smjernica ovoga rada jest njegova konceptualna okrenutost prema različitim komponentama razvoja i njihovoj asocijaciji s konceptom kvalitete života. Tako se šest općih komponenata socijalnog razvoja (ekološke, sigurnosne, ekonomske, društvene, političke i kulturne) upotrebljava kao okosnica za određivanje temeljnih dimenzija kvalitete života i definiranje indikatora za njihovo mjerenje. Ispitivane komponente razvoja/kvalitete života predočene su pojedinim zahtjevima/indikatorima uz pomoć kojih se nastoji prepoznati važnost pojedinih komponenata, tj. njihova poželjnost.

Analiza pokazuje da ispitanici prepoznaju i iznalaze većinu primjenjenih indikatora važnim atributima kvalitete života, potpunijim zadovoljavanjem kojih raste i njihov osjećaj zadovoljstva životom u cjelini. Stoga se može zaključiti da u ispitanoj populaciji vlada konzistentno viđenje da sve pretpostavljene komponente sudjeluju kao važni pokazatelji u određenju pojma kvalitete života. Ipak, ako se teži identificiranju ključnih komponenata kvalitete života/društvenog razvoja, podaci sugeriraju da su u ispitanoj populaciji najvažnije sigurnosne, političke i društvene komponente kvalitete života/društvenog razvoja.

Na osnovi izloženih podataka o grupiranju indikatora metodom faktorske analize može se uočiti i nekoliko nezavisnih koncepata kvalitete života: ekološki koncept; koncept materijalne dobrobiti, prestiža, individualnog potvrđivanja i profesionalnog uspjeha; koncept nacionalne, rasne i vjerske tolerancije; tradicionalistički koncept, koncept orijentiranosti na ljude; koncept političkog i nacionalnog potvrđivanja i aktivizma; koncept zaštite sfere privatnosti.

Empirijska provjera postuliranih razvojnih komponenata/komponenta kvalitete života pokazala je, kroz ekstrahirane dimenzije, da su primijenjeni indikatori procjene važnosti pojedinih segmenata kvalitete života konceptualno relevantni. Slabija zastupljenost indikatora kulturnih sadržaja kvalitete života u ekstrahiranim dimenzijama može se u većoj mjeri pripisati nedostacima instrumenta negoli nepostojanju ove dimenzije u vrednovanju važnosti pojedinih komponenata kvalitete života.

LITERATURA:

- Andrews, F. M. (1974). Social indicators of Perceived Life Quality. **Social indicators research**, 1(3):279-299.
- Baumol, W. J. i Oates, W. E. (1979). **Economics, Environmental Policy and the Quality of Life**. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Bayles, M. i Bayles, S. (1982). Current Quality of Life Indicators: Some Theoretical and Methodological Concerns, **The American Journal of Economics and Sociology**, 41(4):421-437.
- Berković, E. (1977). **Kvalitet životnog standarda**. Beograd: Ekonomski institut.
- Bubolz, M. M., Eicher, J. B., Evers, S. J., Sontag, M. S. (1980). A Human Ecological Approach to Quality of Life: Conceptual Framework and Results of a Preliminary Study. **Social indicators research**, 7(1-4):103-136.
- Deliege-Rott, D. (1984). **Indicators of Physical, Mental and Social Wellbeing**. University of Louvain, WHO.
- De Rooy, J. (1978). A Canonical Quality of Life Model. **The American Journal of Economics and Sociology**, 37(4):359-380.
- Drewnowski, J. (1974). **On Measuring and Planing the Quality of Life**. The Hague: Mouton.
- Gillingham, R. i Reece, W. S. (1980). Analytical Problems in the Measurement of the Quality of Life. **Social indicators research**, 7(1-4):91-101.
- Gitter, G. A. i Mostofsky, D. L. (1973). The Social Indicator: An Index of the Quality of Life. **Social Biology**, 20:289-297.
- Grupa autora. (1988). **Društvene promjene u prostoru**. Zagreb: IDIS.
- Jezernik, M. (1990). Marginalije k instrumentariju preučavanja kvalitete življenja. **Družboslovne razprave**, 3(4):157-171.
- Koković, D. (1989). Kvalitet života i humanizacija svakodnevnice. Zbornik **Ekologija i kriza**. Novi Sad: Posebna izdanja časopisa »Polja«.
- Krizmanić, M., Kolesarić, V. (1989). Pokušaj konceptualizacije pojma »kvaliteta života«. **Primijenjena psihologija**, 10:179-184.
- Kvaliteta življenja** (zbornik). (1984). Ptujsko sociološko srećanje, Ljubljana: Sociološko društvo Slovenije.
- Liu, B. C. (1974). Quality of Life Indicators: A Preliminary Investigation. **Social indicators research**, 1(2):187-208.
- Liu, B. C. (1977). Economic and Non-Economic Quality of Life: Empirical Indicators and Policy Implications for Large Standard Metropolitan Areas. **The American Journal of Economics and Sociology**, 36(3):225-240.

- Mayer, H. (1984). **Qualitatives Wachstum**. Campus Verlag, Frankfurt & New York.
- Michalos, A. C. (1980). **North American Social Report. A Comparative Study of the Quality of Life in Canada and the USA from 1964 to 1974**. D. Reidel Publishing Company, London & England.
- Milbrath, L. W., Sahr, R. C. (1975). Perceptions of Environmental Quality. **Social indicators research**, 1(4):397-438.
- Peroux, F. (1986). **Za filozofiju novog razvoja**. IRO Matice Srpske/Evropski Centar za mir i razvoj/CECOS, Novi Sad, Beograd.
- Pirsig, R. M. (1981). **Zen i umjetnost održavanja motocikla. Ispitivanje vrijednosti**. GZH, Zagreb.
- Roca, Z. (1989). Teorijsko-metodološki okviri proučavanja razvoja kao odnosa društva i okoline. **Razvoj/Development**, 6(4):395-410.
- Rus, V. (1985). Društveni razvoj i kvalitet života. **Sociologija**, 27(1-2):81-89.
- Rus, V. (1990). Sklepnja razmišljanja: implikacije podatkova o kvaliteti življenja za socialno politiko. **Družboslovne razprave**, 3(4):135-142.
- Schuessler, K. F., Fisher, G. A. (1985). Quality of Life Research and Sociology. **Annual Review Sociology**, 11:129-149.
- Seferagić, D. (1988). **Kvaliteta života i nova stambena naselja**. Sociološko društvo Hrvatske, Zagreb.
- Socijalna struktura i kvaliteta života u Hrvatskoj** (zbornik). (1991). IDIS, Zagreb.
- Sprout, H., Sprout, M. (1965). **The Ecological Perspective on Human Affairs**. Princeton, N. J.: Princeton University Press.
- Stockdale, J. D. (1980). Quality of Life in Socio-Ecological Perspective. **Free Inquiry in Creative Sociology**, 8(1):12-21.
- Verlič-Dekleva, B. (1986). Regionalne dimenzije kvaliteta života u Sloveniji. **Sociološki pregled**, 20(3-4):121-147.
- Zinam, O. (1989). Quality of Life, Quality of the Individual, Technology and Economic Development. **The American Journal of Economics and Sociology**, 48(1):55-68.
- Županov, J. (1985). Sociološki vidici razvoja-teze. **Sociologija**, 27(1-2):69-73.
- Wish, N. M. (1986). Are We Really Measuring the Quality of Life? Well-Being Has Subjective Dimensions, as Well as Objective Ones. **The American Journal of Economics and Sociology**, 45(1):93-99.

THE IMPORTANCE OF PARTICULAR COMPONENTS OF QUALITY OF LIFE

Nenad Karajic
Faculty of Philosophy, Zagreb

Summary

The text discusses the results of the student population evaluation of the importance of particular components of the quality of life. The research has been made on the sample group of 547 students of Zagreb and Rijeka Universities in June 1992 as part of the project "Social and ecological aspects of Development".

The model based on the interaction between the social and psychological structure of the individual, between his natural and artificial environment, has been applied for the research purposes as well as the model based on the defining of relations between the concepts on the quality of life and social development aspects. The latter is registering 6 basic components of development with related components of quality of life: ecological, military, economic, social, political and cultural components of development/quality of life.

The method applied on six components of quality of life was the self-evaluation of importance (on Likert type scales) of every particular indicator. It has been established that among the examined population there is a high level of agreement in the evaluation that all the components of quality of life are important with emphasis on the greatest importance of military, political and social subjects of quality of life.

The factor analysis has been applied as well confirming the existence of the latent dimensions in the evaluation of the importance of particular components of the quality of life. Seven independent concepts of the quality of life have been defined: ecological concept; concept of material benefit, prestige, individual self-confirmation and professional success; concept of national, racial and religious tolerance; traditionalist concept, concept of orientation towards people; concept of political and national confirmation and activism; concept of the protection of private sphere.

Key words: components of development, components of quality of life, latent concepts of quality of life, quality of life, social and ecological model of quality of life, students

WICHTIGKEIT EINZELNER KOMPONENTEN DER LEBENSQUALITÄT

Nenad Karajić
Philosophische Fakultät, Zagreb

Zusammenfassung

In dem Text werden die Ergebnisse der Einschätzung der Wichtigkeit einzelner Komponenten der Lebensqualität für die Studentengruppe dargestellt. Die Untersuchung wurde im Rahmen des Projektes "Sozialökologische Aspekte der Entwicklung" im Juni 1992 an Studenten der Universitäten in Rijeka und Zagreb (Stichprobe: N=547) durchgeführt. In der Forschung wurde das Modell, das auf Wechselwirkung zwischen der sozial-psychologischen Struktur des Individuums, seiner natürlichen und künstlichen Umgebung beruht, sowie die Bestimmung der Verhältnisse zwischen dem Konzept der Lebensqualität und der gesellschaftlichen Entwicklungsaspekte beruhende Muster angewandt. Das Konzept registriert sechs grundlegende Entwicklungskomponenten mit dazugehörigen Komponenten der Lebensqualität: die ökologische, wirtschaftliche, soziale, politische, Sicherheits- und Kulturkomponenten der Lebensentwicklung und -qualität.

Ebenso wurden durch die Anwendung der Faktorenanalyse die latenten Dimensionen der Einschätzung der Wichtigkeit einzelner Komponenten der Lebensqualität festgestellt. Es wurden sieben relativ unabhängige Konzepte der Lebensqualität festgestellt: das ökologische Konzept; das Konzept des materiellen Wohles, des Prestiges, der individuellen Anerkennung und des professionellen Erfolges; das Konzept der nationalen, Rassen- und Religionstoleranz; das traditionalistische Konzept der Orientierung auf Menschen; das Konzept der politischen und nationalen Affirmation und Tätigkeit; das Konzept des Schutzes der Privatsphäre.

Grundausdrücke: Entwicklungskomponenten, Komponenten der Lebensqualität, latente Konzepte der Lebensqualität, Lebensqualität, sozial-ökologischer Muster der Lebensqualität, Studenten